

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПЕРЕДАЧІ МАТЕРІАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ

TRANSLITERATION AS A MEANS OF CONVEYING OF THE FORM OF LOAN-WORDS

Есенова Е.Й.,

*orcid.org/0000-0002-3843-3296**старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету*

У даній статті вивчаються деякі теоретичні засади фонетико-графічної адаптації іншомовних слів лексичною системою мови-реципієнта. Метою статті є подання огляду лінгвістичної літератури, що досліджує особливості цього аспекту асиміляції запозичених лексичних одиниць. Розглядаються зокрема основні принципи одного з найбільш поширених способів передачі матеріальної форми запозичених лексем у мові-реципієнті, а саме транслітерації. Незважаючи на те, що існує ряд інших способів передачі вихідної форми запозичених лексем (трансплантація, трансфонування та практична транскрипція), транслітерація і надалі залишається одним із найпоширеніших способів. Транслітерацією зазвичай називають передачу мовних знаків однієї писемності знаками іншої писемності. В основі транслітерації є графічний принцип. Найчастіше транслітеруються імена, прізвища людей, часто транслітеруються географічні назви, також іноді цей принцип передачі використовують при перекладі назв книг і статей з метою включення їх у бібліотечні каталоги. Цей спосіб передачі матеріальної форми використовується також в тих випадках, коли один текст має бути представлений у декількох варіантах. Транслітерація часто є суперником практичної транскрипції, однак кожен з цих способів передачі має свої специфічні сфери застосування. Дана проблематика є особливо актуальною через те, що деякі аспекти адаптації та нормалізації запозичених лексем у мові-реципієнті є і на сьогоднішній день невирішеними. Зокрема, відсутні чіткі та уніфіковані норми щодо передачі матеріальної форми запозичених лексичних одиниць. Це, у свою чергу, призводить до невиправдано великої кількості варіантів відтворення нових лексем з різних мов. Вирішення даної проблеми є надзвичайно актуальним зараз, коли українська мова вступає у безпосередні контакти з багатьма мовами світу.

Ключові слова: транслітерація, практична транскрипція, запозичення, іншомовне слово, мова-реципієнт, фонетико-графічна асиміляція.

The studying of language contacts in linguistics is considered to be very important and interesting. The process of borrowing lexical units from one language into another is constant and cannot be prevented, as there are hardly any isolated nations and peoples in the world. The main reason for it is the globalization of all spheres of human activity. Lexical borrowing is a very complicated process. The result of it is the transformation of the word of the source language into a new lexical unit of the target language in accordance with its phonetical and grammatical peculiarities. Numerous loan words enter the system of the target language and in the course of time become assimilated in this language. The present article is devoted to some theoretical problems of assimilation of loan-words in the target language. Linguists distinguish different stages of entering of a borrowed lexical unit into the system of the target language. In the given article we will make an attempt to analyze points of view of different linguists on this complex language phenomenon. We will focus mainly on the phonetical and graphical aspects of assimilation of loan words. One of the most widely used methods of conveying of the form of a loan word is transliteration. Transliteration is the exact conveying of the letters of the word in the source language by means of the alphabet of the target language. This transformation may become a complicated process as the graphical systems of the source language and the target language are different. There are also other ways of conveying of the form of loan-words. One of them, practical transcription, is also actively used. But transliteration still remains one of the most widely used methods, although it often ignores the phonetical peculiarities of the word, because it is based on the graphical principle.

Key words: transliteration, practical transcription, borrowing, loan word, source language, target language.

Постановка проблеми. Зазвичай знайомство носіїв мови-реципієнта з чужомовним словом відбувається через друкований текст, у якому представлено письмову форму запозичення. На сьогодні єдиного принципу передачі запозичень українською мовою немає, а наявність декількох способів передачі матеріальної (фонетико-графічної) форми запозичених слів дає можливість фіксувати лексичні одиниці у некоректних формах. Подекуди зустрічаються декілька форм одного і того ж запозиченого слова, що аж ніяк не сприяє

процесу його повної асиміляції у мові-реципієнті. Універсальних правил для орфографування запозичених слів поки не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні способи передачі матеріальної форми запозичених мовних одиниць в різний час розглядали такі відомі мовознавці як Б.М. Ажнюк [1], Л.О. Белей [2], М.О. Вакуленко [3; 4], А.І. Гудманян [5], М.С. Зарицький [6], М. Смолій [7], О.І. Чередниченко [8], П. Шекера [9], О.О. Реформатський [10],

Г.Г. Тимофєєва [11], О.В. Суперанська [12] та інші. Вони сформулювали основні теоретичні засади та принципи використання транскрипції та транслітерації при передачі іншомовних лексичних одиниць. Більшість зарубіжних мовознавців, говорячи про транслітерацію, також порівнюють її з транскрипцією, у їх працях ці два терміни майже завжди згадуються паралельно (див. Я. Бъчаров [13], В.И. Георгиев [14], А. Almeida, А. Braun [15], R.R. Blanken [16], S.S. Eustace [17], L. Hudecek [18], К. Klimaszweska [19], P. Ladefoged, M. Halle [20], N. Minissi [21], R. Neiswender [22], J. Orne [23], В.К. Sen, S.N. Sur [24], J. Vachek [25]).

Постановка завдання. Головною метою даної статті є подання короткого огляду лінгвістичної літератури, пов'язаної з основними способами передачі матеріальної форми запозичених лексем у мові-реципієнті. Ми зробимо спробу проаналізувати точки зору різних мовознавців на дану проблему. Особливу увагу звернемо на транслітерацію як один з найпоширеніших способів передачі матеріальної форми запозиченого слова. Зробимо спробу класифікації англійських запозичень в українській мові з точки зору передачі їх матеріальної форми.

Виклад основного матеріалу. Транслітерацію Н.В. Юшманов визначає як «точну передачу знаків однієї писемності знаками іншої писемності» [26, с. 19]. Як спосіб включення іншомовного слова у мову-реципієнт, транслітерація менш уживана, оскільки при її застосуванні значно спотворюється звукова форма іншомовного слова. Іноді термін «транслітерація» вживається у тому ж значенні, що й термін «практична транскрипція». Щоб запобігти плутанині понять, які позначаються даними термінами, у нашому дослідженні будемо використовувати слова «передача» або «відтворення», розуміючи під ними написання іншомовного слова засобами графіки мови-реципієнта, беручи за основу його вимову у мові-джерелі, й іноді не без урахування написання слова у цій мові. Під транслітерацією будемо розуміти передачу англійських слів на основі встановлення відповідностей безпосередньо між англійськими та українськими літерами, незалежно від їх читання у даному конкретному слові.

У 19-ому столітті під терміном «транслітерація» розуміли процес перекладу слів та текстів з мов з нелатинською графікою засобами латинської графіки, а також результати цього процесу – транслітеровані імена, прізвиська, назви книг та статей для включення у каталоги національних бібліотек. Транслітерацію активно застосовували

у процесі створення пруських наукових бібліотек для того, щоб включити в єдиний каталог праці, написані мовами, які базуються на різних системах письма.

На думку О.В. Суперанської, транслітерація, як і практична транскрипція, має справу з іншомовним матеріалом, але служить для інших цілей, а саме:

1) для передачі текстів з мертвих мов, які мали важкодоступну або маловідому писемність (санскрит, грецька);

2) для передачі більш доступними засобами текстів живих мов з важкою писемністю (арабська, китайська);

3) для передачі власних назв та неперекладних слів живих мов (ідентифікації особистостей, каталогів, атласів) [12, с. 16].

В основу транслітерації покладено графічний принцип, на якому побудовано «умовну систему графічних відповідностей мови-джерела та мови-реципієнта, що використовується для уведення іншомовного слова у мову-реципієнт» [11, с. 12]. Транслітерація використовувалась активно при уведенні англіцизмів в український текст у 18–19-ому столітті. При запозиченні слів англійського походження на сучасному етапі вона використовується рідше, оскільки переважаючими засобами передачі зараз є практична транскрипція та трансфонування.

Багато уваги у мовознавстві приділялося порівнянню транслітерації з практичною транскрипцією. Практична транскрипція використовує систему орфографії і графіки даної мови, не виходячи за межі даного алфавіту і спираючись на звичайні правила читання, які прийнято для даної мови; транслітерація ж може користуватися будь-якою графікою та будь-яким асортиментом алфавіту за певними правилами відповідностей.

Таким чином, за словами О.О. Реформатського, «практична транскрипція завжди національна і не може бути інтернаціональною; транслітерація ж саме інтернаціональна і не пов'язана з межами даного алфавіту, зі звичайною орфографією та правилами читання» [10, с. 32]. Однак дослідник підкреслює, що під транслітерацією не слід розуміти механічну підстановку під кожною літерою чужого алфавіту літери свого алфавіту, оскільки тоді замість «Шекспір» матимемо «Схакеспеаре».

Системи транслітерації І.П. Литвин ділить на дві групи. Першу групу складають національні системи, засновані на графіці, орфографії та традиціях конкретних мов. До другої групи належать умовні системи, які не мають безпосереднього зв'язку з конкретною мовою. Національні

системи транслітерації призначені для уведення іншомовних слів у текст своєї мови, при цьому вони намагаються іншомовні слова, що передані засобами своєї мови, зробити легкими для читання, зберігаючи по можливості фонетичну форму слова, що запозичується. Умовні системи транслітерації мають справу «не з передачею на мову з латинською графікою, а на певну «абстрактну латину», тобто знаки латинського алфавіту, які використовуються тут як символи, що замінюють літери мови-реципієнта» [27, с. 211–216].

Транскрипцію іноді порівнюють з перекладом. З точки зору загальної теорії трансформації транскрипція – це також переклад, однак вони протиставляються, оскільки по-різному реалізують формулу Гердера: потрібно зберегти самобутність чужої мови та норму рідної. Отже, переклад намагається «чуже» максимально зробити «своїм», а транскрипція намагається зберегти «чуже» засобами «свого» [28, с. 312]. До систем транслітерації ставляться певні вимоги. Серед головних вимог лінгвісти називають загальну придатність, однозначність, зворотність та фонетичну несуперечливість; до додаткових вимог відносять простоту системи, простоту ретранслітерації, графічну простоту, економність та традиційність [29, с. 16].

З усього сказаного випливає, що вимоги до систем транслітерації та поради щодо їх удосконалення будуть ефективними лише тоді, коли вони даватимуться на основі прийнятих у даних мовах основних тенденцій транслітерації та не вимагатимуть у них уведення нових знаків в алфавіт мови-реципієнта. Передача іншомовних слів графікою мови, яка їх запозичує, розрахована на загальне використання, тобто має чисто практичний характер, і тому повинна здійснюватися лише засобами сучасного письма.

Досить нетрадиційне трактування термінів «транскрипція» і «транслітерація» знаходимо у М.О. Вакуленка. На його думку, транскрипція у широкому розумінні – це запис або перепис інформації засобами іншої системи (укладу). Прикладами транскрипції при цьому вважаються нотні записи музичних творів, позначення танцювальних фігур, запис повідомлень азбукою Морзе та іншими шрифтами, криптограми, осцилограми звуків, фонетична транскрипція тощо. А відтворення оригінального звучання слова графічними засобами мови-сприймача (мови-реципієнта) при запозиченні слів з іншої мови дослідник називає граматичним транскрибуванням [3, с. 6].

Під транслітерацією ж М.О. Вакуленко розуміє перепис тексту за допомогою іншої абетки.

При цьому вираз не повинен змінитися, тому що транслітерація – це «алгебра мови». Як приклад транслітерації дослідник наводить два рівноправних представлення сербохорватської мови: гаєвицю (латиницю) та вуковицю (кирилицю). Записи обома представленнями повністю еквівалентні, тому що містять тотожну інформацію [3, с. 6]. Дослідник підкреслює, що транслітерація необхідна там, де один і той самий текст має бути представлений у кількох (здебільшого двох) варіантах, які мають один і той же інформаційний зміст: це міжнародне офіційне спілкування (кількамовні бланки, угоди, вивіски), посвідчення особи (паспорти), різноманітні банки інформації, телекомунікаційні мережі, друкована продукція, бібліографічна документація.

М.О. Вакуленко вважає, що з формального боку транслітерація є видом транскрипції в її широкому розумінні: об'єктом тут є букви, а укладом абетка. Але за змістом транслітерацію можна вважати протилежністю граматичної транскрипції: об'єктом першої є літери, а другої – звуки; перша не виходить за межі даної мови, а друга має справу з різними мовами. Практичну транскрипцію дослідник визначає як конгломерат (цебто мішанину) граматичної транскрипції та транслітерації. Згідно з цим способом запису, при написанні іншомовних слів деякі звуки транскрибуються, а деякі літери транслітеруються [3, с. 6].

Суттєвим недоліком практичної транскрипції М.О. Вакуленко вважає нечіткість та непослідовність, яка призводить до суб'єктивізму або навіть волюнтаризму в її застосуванні. На думку дослідника, мовознавці вдаються до того чи іншого її варіанта залежно від особистих філософських уявлень про міру і від свого власного відчуття мови, яке нерідко зраджує. Отже, і практична транскрипція не рятує. Тому робиться висновок, що при запозиченні, тобто входженні слова в іншу мову, необхідно вдаватися до відтворення звуків за допомогою граматичної транскрипції [3, с. 6].

Залежно від того, який із способів передачі вихідної матеріальної форми (транслітерація чи транскрипція) використовується при трансформації запозиченого слова засобами мови-реципієнта, можна виділити декілька груп англіцизмів в українській мові.

Першу велику групу лексем назвемо повними англіцизмами, тобто словами без морфологічної субституції, за термінологією Е. Хаугена – loan words. Умовно цю групу можна поділити на декілька підгруп. Першу підгрупу назвемо транскриптами, тобто лексичними одиницями, які по можливості повністю відтворюють звучання

слова мови-джерела: бридж – bridge, бос – boss, джем – jam, слайд – slide, спіч – speech, стенд – stand, фен – fan, хобі – hobby, хол – hall, байт – byte, дисплей – display, бек-хенд – back-hand, директ – direct, офсайд – offside, пас – pass, сингл – single, смеш – smash, спринт – sprint, дек – deck, кокпіт – cockpit, блок – block, імпічмент – impeachment, менеджмент – management, компаунд – compound, пікап – pick-up.

Друга підгрупа лексем – транслітеранти, тобто лексичні одиниці, які повністю, літера за літерою, відтворюють англійське слово в українській мові: бар – bar, лівер – liver, ліфт – lift, парк – park, смокінг – smoking, тест – test, флірт – flirt, радар – radar, сервер – server, сет – set, барк – bark, блистер – blister, брокер – broker, інвестор – investor, стартер – starter, статор – stator, лумп – lump.

Третю підгрупу лексем назвемо напівтранскриптами, оскільки вони неповно відтворюють фонетичне звучання оригіналу, що пов'язано з особливостями фонетичної структури української мови: бульдог – bulldog, вельвет – velvet, джаз – jazz, джемпер – jumper, інтерв'ю – interview, кекс – cakes, сандвіч – sandwich, сквер – square, ватер-поло – water-polo, гол – goal, гіт – heat, кроль – crawl, спаринг – sparring, вельбот – whale-boat, аутборт – outboard, дейдвуд – deadwood, рудерпіс – rudderpiece, шевер – shaver, твін – twin, джерсі – jersey, верджинел – virginal, глезер – glaser, кліринг – clearing, флатер – flutter.

Четверту підгрупу лексем відповідно назвемо напівтранслітерантами, тобто одиницями, які неточно відтворюють графічний образ англійського слова в українській мові: детектив – detective, мотель – motel, пудинг – pudding, пуловер – pullover, тост – toast, троллейбус – trolley-bus, фермер – farmer, фільм – film, рейдер – raider, блюмінг – blooming, коверкот – cover-coat, брудер – brooder, трамблер – trembler, гетер – getter, емітер – emitter, скрепер – scraper. Тут варто підкреслити, що дві останні підгрупи можна об'єднати в одну, оскільки неточності при трансформації слів з однієї мови на іншу стосуються, як правило, фонетики і графіки одночасно.

Крім повних лексичних запозичень, за ступенем передачі матеріальної форми розрізняють часткові запозичення, тобто слова з частковою морфологічною субституцією, які Е. Хауген називає loan-blends [30, с. 353]. Це лексичні одиниці, при трансформації яких запозичується матеріальна форма не усього слова, а лише деяких морфем, як правило, кореня. Цю групу лексем можна також розділити на декілька підгруп. Першу назвемо кореневими запозиченнями-англіциз-

мами. Це лексичні одиниці, у яких транскрибовано чи транслітеровано тільки корінь або основу слова, а інші морфеми належать мові-реципієнту: вегетаріанець – vegetarian, пікулі – pickles, фешенебельний – fashionable, шорти – shorts, лінчувати – lynch, реплікація – replication, мімікрія – mimicry, фритредерство – free-trading, флотація – floatation, хонінгування – honing. Деякі лексеми значно асимілюються у мові-реципієнті, тобто їх матеріальна форма значно змінюється у порівнянні з формою слова мови-джерела. Такі лексеми можна назвати квазикореневими: бифштекс – beefsteak, бриджі – breeches, ромштек – gump-steak, донка – donkey-engine, форсунка – force-pump, ватер – water-machine, транець – transom, пемза – pumice, пласирувати – place.

Виділимо також окрему групу лексем, до якої увійдуть словосполучення, однак при їх запозиченні трансформуються лише деякі морфеми, інші ж перекладаються або замінюються відповідними морфемами мови-реципієнта. Такі запозичення називають гібридними: Ланкастерська школа – Lancaster school, модельний бізнес – model business, бітельна машина – beetle machine, стаффордширський тер'єр – Staffordshire terrier, дисконтна політика – discount policy, емерджентна еволюція – emergent evolution, москітний флот – mosquito fleet, стерлінгова зона – sterling zone.

Як ми вже підкреслювали, останнім часом значно посилилась тенденція до транскрибування слів при їх запозиченні. Однак спосіб практичної транскрипції не є універсальним, оскільки при його використанні носії мови-реципієнта не дотримуються певного мовного стандарту, вони знаходяться перед дилемою: яких відповідностей у мові-реципієнті (графічних, фонетичних, фонемних) повинно бути більше. Недосконалість практичної транскрипції стимулює пошук нового способу передачі іншомовних слів. В.М. Аристовою було запропоновано спосіб передачі, який вона назвала трансфонуванням (трансфонацією). Під даним терміном дослідниця розуміє «фіксацію при запозиченні на письмі вимови іншомовних слів» [31, с. 9]. В основу даного способу покладено фонетичний принцип, однак точно зафіксувати англійську вимову засобами української графічної системи неможливо (внаслідок розбіжностей між фонетичними та графічними системами цих мов), і тому реально можливо зафіксувати лише «українізовані» модифікації вимови англійських слів.

Сучасна система транскрипції для мов, в яких не збігаються графічні системи, поступово, за зауваженням І.І. Седельникова, робить «перехід

від транслітерації до трансфонації». Однак вона ще містить в собі недоліки транслітерації, оскільки прецедент і традиція грають тут, як і в інших формах мовленнєвої діяльності, величезну роль. А зміни, які відбуваються в галузі транскрипції, пов'язані зі змінами ролі та місця іншомовних слів у суспільстві [32, с. 93]. Для застосування трансфонування «вихідна фонетична послідовність повинна бути попередньо інтерпретована у фонологічних термінах мови-реципієнта, і лише після того вона фіксується у графіці» [33, с. 116]. Насправді, тенденція до трансфонування значна. Настає епоха фонетизації запозичень. Це підтверджує і аналіз нашого мовного матеріалу – багато нових англіцизмів трансфонується. Однак на практиці трансфонування вступає в суперечність з орфографічними нормами, які не сприяють закріпленню при орфографуванні запозичень їх вимови. Тому багато слів існують у фонетико-орфографічних варіантах.

У багатьох випадках відтворення слова засобом трансфонування є вдалим, а намагання передавати якомога точніше звучання оригіналу є сильною і позитивною тенденцією. Однак застосування цього принципу для передачі усіх англійських фонем, на нашу думку, неприйнятне.

Зокрема це стосується передачі редукованого голосного [ə], особливо у тих випадках, коли у графічне зображення цієї фонемі в англійській мові входить літера R. Згідно з умовно-фонетичним принципом цю літеру слід передавати на письмі, хоча така передача певною мірою суперечить вимові англійського слова. Відтворення редукованого голосного засобом трансфонування дещо наблизилася б вимову слова в українській мові до його англійського прототипу, однак значно спотворилася би оригінальна графіка, яку в даному випадку не можна ігнорувати.

Висновки. Аналіз мовного матеріалу показав, що найбільшу кількість запозичених лексичних одиниць становлять транслітеранти та напів-транслітеранти. Це свідчить про те, що більшість з них була запозичена книжним шляхом, особливо це стосується термінів. Однак останнім часом зростає кількість запозичених лексем, що транскрибуються чи трансфонується. Ступінь асиміляції англіцизмів залежить від різних факторів, серед яких слід виділити спосіб передачі лексичної одиниці у мові-реципієнті, сферу та частоту її вживання у новому мовному середовищі, інтенсивність асимілюючої дії мови-реципієнта, словотворчі потенції конкретних англіцизмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Ажнюк Б.М. Українські імена: проблеми транслітерації. *Урядовий кур'єр*. 1993. № 168(278). С. 5.
- Белей Л.О. Українські імена колись і тепер. Київ, 2010. 128 с.
- Вакуленко М.О. Наукові засади відтворення запозичених та іншомовних слів: інваріантна транскрипція і транслітерація. *Вісник книжкової палати*. Київ, 1999. № 10. С. 6–9.
- Вакуленко М.О. Українська латиниця як засіб представлення державної мови в міжнародному спілкуванні. Київ. Режим доступу: <https://hostmaster.ua/docs/UL.html>
- Гудманян А.Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 2000. 40 с. <http://www/lib.ua-gu.net>
- Зарицький М.С. Переклад: Створення та редагування. Київ, 2004. 120 с.
- Смолій М., Сулим В. Українські власні назви у німецькомовному інформаційному просторі як елемент міжкультурної комунікації. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2010. Вип. 89(3). С. 319–322. <http://www/nbu.gov.ua>
- Чередниченко О.І. Про мову і переклад. Київ, 2007. 248 с.
- Шекера П. Прізвища українських авторів у багатомовних бібліотечних каталогах: проблеми транслітерації. *Наукові праці НБУВ*. Київ, 2004. Вип. 13. С. 541–555.
- Реформатский А.А. О стандартизации транслитерации латинскими буквами русских текстов. *Научно-техническая информация ВИНТИ. Серия 2. Информационные процессы и системы*. 1972. № 10. С. 32–36.
- Тимофеева Г.Г. Английские заимствования в русском языке (фонетико-орфографическая ассимиляция): автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.02. С.-П., 1992. 30 с.
- Суперанская А.В. Теоретические основы практической транскрипции. М. : Наука, 1978. 284 с.
- Бъчаров Я. Заседание на Комисията по транскрипция при международния комитет на славистите. *Съпоставително езиковедение*. София, 1983. Г. 8. Кн. 1. С. 117–119.
- Георгиев В.И. Транслитерация или транскрипция. *Български език*. София, 1984. Г. 34. Кн. 2. С. 147–154.
- Almeida A., Braun A. What is transcription. *Grammatik, Semantik, Textlinguistik*. Tubingen, 1985. Bd. 1. S. 37–48.
- Blanken R.R. The preparation of international author indexes, with particular reference to the problems of transliteration, prefixes and compound family names. *Journal of the American Society for Information Science*. Baltimore, 1971. Vol. 22. № 1. P. 51–63.

20. Eustace S.S. A proposed transcription of Russian Cyrillic. *Journal of the International Phonetic Association*. London, 1974. Vol. 4. № 1. P. 37–48.
21. Hudecek L. Transliteracija i transkripcija (Odjelitosti i interferencije). *Rasprave zavoda za jez.* Zagreb, 1987. Knj. 13. S. 19–30.
22. Klimaszewska K. Transkrypcja czy transliteracja. Warszawa, 1966. 14 s.
23. Ladefoged P., Halle M. Some major features of the international phonetic alphabet. *Language*. Baltimore, 1988. Vol. 64. № 3. P. 577–582.
24. Minissi N. Principi di trascrizione e translitterazione. Napoli: Cymba, 1968. 82 p.
25. Neiswender R. Russian transliteration – sound and sense. *Special libraries*. 1962. Jan. Vol. 53. P. 17–20.
26. Orne J. Transliteration of Modern Russian. *Library Resources and Technical Services*. 1964. Winter. Vol. 8. P. 58–59.
27. Sen B.K., Sur S.N. Transliteration of Russian characters in English. *Annals of library science and documentation*. New Delhi, 1979. Vol. 26. № 1–4. P. 69–72.
28. Vachek J. Some remarks on writing and phonetic transcription. *Praguiana*. Praha : Amsterdam. 1983. P. 199–209.
29. Юшманов Н.В. Ключ к латинским письменностям земного шара. М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1941. 85 с.
30. Литвин И.П. К проблеме транслитерации русских слов знаками латинского алфавита. *Ономастика и норма*. М. : Наука, 1976. С. 209–226.
31. Реформатский А.А. Перевод или транскрипция. *Восточнославянская ономастика*. М. : Наука, 1972. С. 311–333.
32. Успенский В.А. К проблеме транслитерации русских текстов латинскими буквами. *Научно-техническая информация ВИНТИ. Серия 2*. М., 1967. № 7. С. 12–20.
33. Хауген Э. Процесс заимствования. *Новое в лингвистике*. М. : Прогресс. 1972. С. 344–382.
34. Аристова В.М. Англо-русские языковые контакты (Англизмы в русском языке). Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1978. 151 с.
35. Седельников И.И. Транскрипция как способ перевода на уровне фонем. *Система языка и перевод*. М. : Изд-во МУ, 1983. С. 90–99.
36. Ким-Юань-Фу П.Л. Фонетика и орфография заимствованного слова. *Зарубежное языкознание и литература*. Алма-Ата : Изд-во Казахского университета, 1973. Вып. 3. С. 113–118.

UDC 811.161.1'272:355.4(470:477)"2014/..."

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.27>

THE LANGUAGE OF AGGRESSION

МОВА АГРЕСІЇ

Karanevych M.I.,

orcid.org/0000-0003-3563-2131

PhD in Philology, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*

Introduction. In the light of ongoing Russia-Ukraine war, it is necessary to address the problem of verbal aggression of Russian politicians towards Ukraine and her allies. Therefore, there is a need for comprehensive analysis of Russian political discourse.

Methods. To examine the problem, we analyzed the speeches by Russian President Putin, the tweets posted by ex-president Medvedev, and the press releases announced by Foreign Minister Lavrov published on the official websites of Russian state bodies and in the media shortly before and in the time of full-scale Russia-Ukraine war. In the process of investigation we used the following research methods: linguistic observation, discourse analysis, and conversation analysis.

Findings. In the statements by Russian politicians we revealed the following types of confrontational strategies: invective and discrediting strategies aimed at threatening the positive face, and the strategy of verbal abuse that is targeted at the opponent's negative face. To criticize the opponents, they use negative evaluative adjectives. The linguistic technique